

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Základy práce s informačními zdroji pro bc. studenty SPR

PhDr. Iva Zadražilová

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Ústřední knihovna

Brno, 10. dubna 2014

Práce s EIZ

■ 2 x 45 min.

- ❖ základy vyhledávacích technik
- ❖ tvorba rešeršního dotazu
- ❖ praktické vyhledávání v databázích
- ❖ *úkol na další hodinu*

■ 2 x 45 min.

- ❖ elektronické knihy + čtečky elektr. knih
- ❖ EBSCO Discovery Service a další nadstavbové nástroje

Výběr tématu (problému)

- Pokud to jde, vyberte si téma, kterému máte vztah a které vás baví
- Zamyslete se, o čem chcete psát
  - ❖ je nutné mít dost informací o daném tématu (pokud se studiem problematiky začínáte, nebojte se využít učebnice, encyklopedie, radu vyučujícího apod.)
- Zformulujte téma nebo problém
  - ❖ Zkuste využít **myšlenkovou mapu**

Práce s informačními zdroji

- Proč je důležité orientovat se v informačních zdrojích
- Proč je důležité umět specifikovat své téma
- Psaní a hledání si informací

- Uvedte vaše téma otázkou
- Vyjádřete téma ve formě

klíčových slov

- ❖ používejte zejména ***podstatná jména***
- ❖ určitě nepoužijete předložky, spojky (tzv. stop slova), pravděpodobně ani příslovce

- **Příklad** klíčových slov:

Sociologie vědění

Genderové stereotypy

Sociologický výzkum

- Pracujte se synonymy

- Zkuste si definovat pojmy nadřazené nebo podřazené vašemu tématu

- Téma si dle potřeby můžete rozšířit nebo zúžit

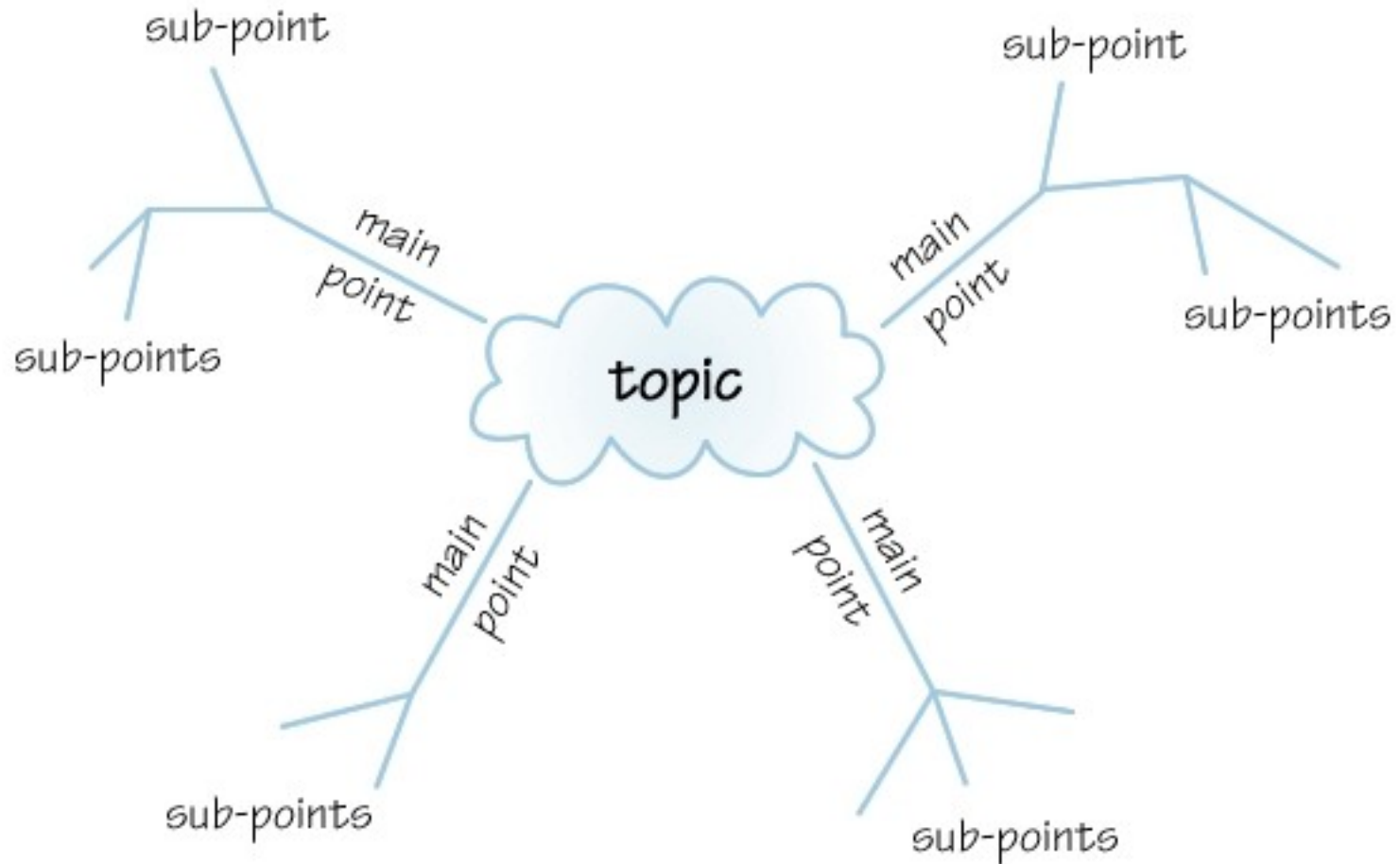
S pomocí klíčových slov problém lépe pochopíte a vybraná slova pak můžete použít při hledání zdrojů!

Myšlenkové mapy

- Video MYŠLENKOVÉ MAPY

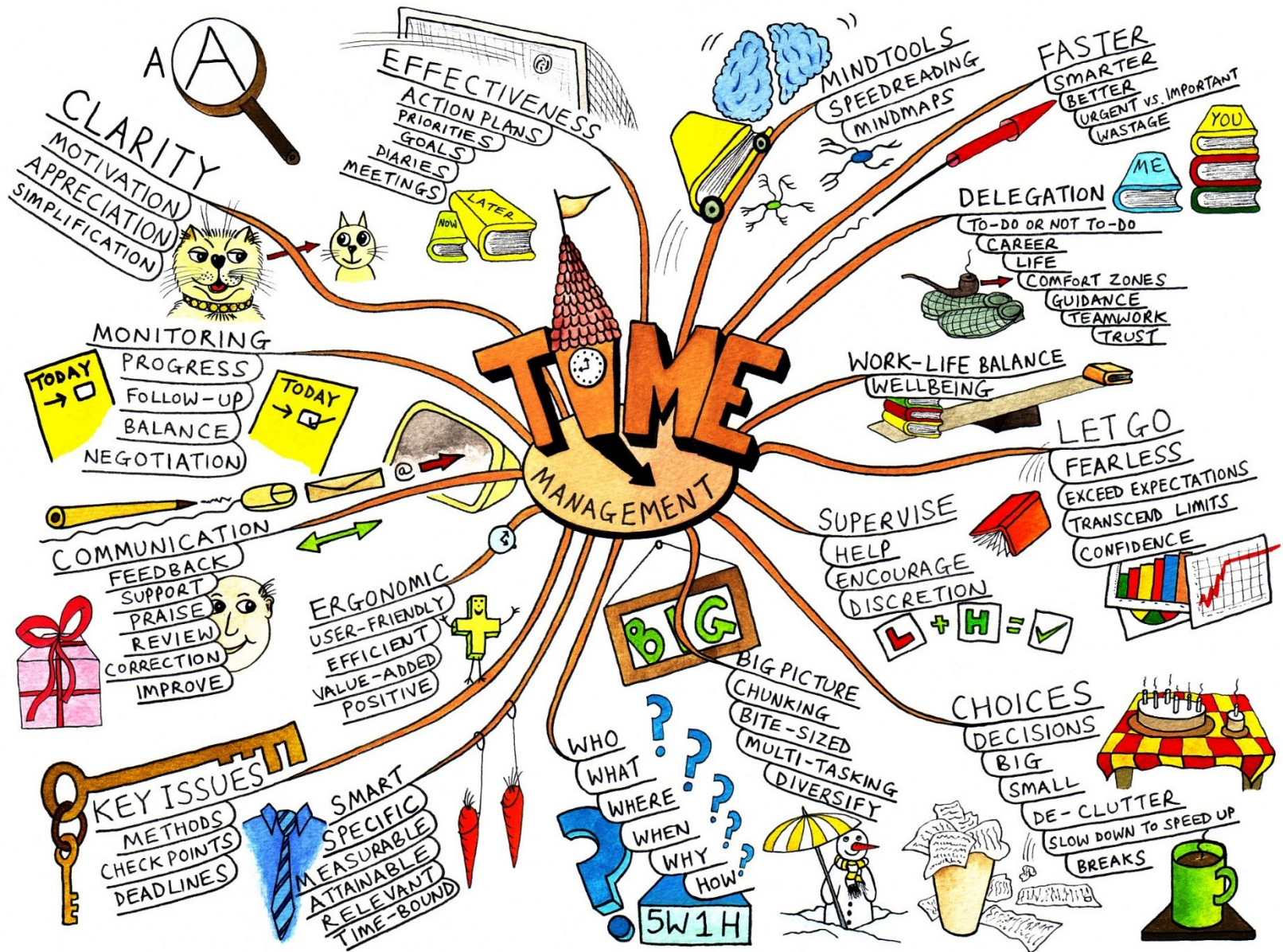
(http://www.youtube.com/watch?v=ulTh_ZWRwyc)

Mind map example

Zdroj: <http://www.open.ac.uk/skillsforstudy/pictures/mind-map.gif>

Další specifikace

- Před začátkem vlastního procesu vyhledávání je třeba si ujasnit:
  - ❖ obor, do kterého téma spadá
  - ❖ časové rozmezí
  - ❖ typy dokumentů (např. odborné časopisy, kapitoly z knih, příspěvky z konferencí, zpravodajství)
  - ❖ typ dat (text, audio, video)
  - ❖ jazyk dokumentů
  - ❖ forma

Co hledat

Z vybraných informačních zdrojů:

- se čerpají podstatné informace nutné pro základní orientaci v tématu
- čerpají se doplňující a okrajové informace, které jsou důležité pro specifičnost práce
- hledají se zdroje, které podporují argumentaci autora nebo zdroje, vůči kterým se autor může vymezit
- často autor hledá specializované faktografické zdroje nutné pro analýzu, komparaci, syntézu atd.

Postup vyhledávání

1. Stanovení tématu - než začnete se samotným vyhledáváním, ujasněte si, co chcete hledat, uveďte téma vyhledávání do souvislosti s jinými tématy
2. Definice klíčových slov a předmětových hesel
3. Stanovení formálních požadavků – druhy dokumentů, jazyk, časové omezení...
4. Výběr informačních zdrojů - jakmile máte jasnou představu o tom, co by mělo být výsledkem rešerše, vyberte relevantní zdroje a nástroje pro vyhledávání
5. Formulace rešeršních dotazů
6. Samotné vyhledávání - každý nástroj pro vyhledávání se řídí různými pravidly, proto je nutné každému z nich přizpůsobit podobu rešeršního dotazu
7. Hodnocení výsledků - vyhledané výsledky je nutné posoudit a určit jejich relevanci
8. V případě potřeby můžete dotaz dále upravovat, zpřesňovat, konkretizovat nebo naopak vyhledávat obecnější informace. Tento proces se nazývá ladění rešeršního dotazu.
9. Z nalezených záznamů nakonec vyberete ty nejvhodnější

Kde hledat

- Knihovny
- Knihovní katalogy (Aleph)
- Elektronické informační zdroje
- Specializované vyhledávače
- Repozitáře, digitální knihovny
- Internet
- Kvalifikační práce (www.theses.cz)
- Seznamy použité literatury
- Šedá literatura (www.nusl.cz)

Vyhledávací dotaz

- Při formulaci vyhledávacího (rešeršního) dotazu se nadále používají zvolená klíčová slova
- Používají se **jednoduché dotazy** (jedno klíčové slovo, vyhledávání předmětu, vyhledávání v názvu apod.) nebo **složené dotazy**, které se skládají z více klíčových slov propojených vazbami
- Jednotlivá klíčová slova se spojují tzv. operátory a jsou i další možnosti, které vyhledávací systémy nabízejí. Pomocí těchto funkcí je možné klíčová slova kombinovat, vyjadřovat vzájemné vztahy mezi nimi atd.
- Je možné zadat i **frázi**, která vyjadřuje přesný tvar určitého slovního spojení – zadává se do uvozovek

Vyhledávací nástroje

- operátory
- příkazy selekčního jazyka daného systému
- nástroje pro vyjádření různých variant slov
- nabídková menu

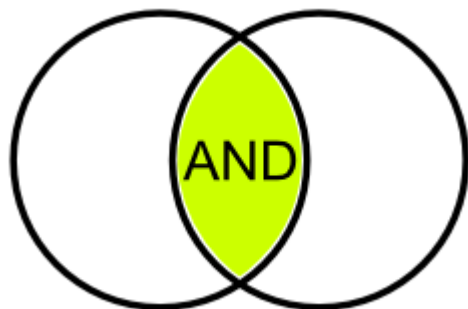
Booleovské operátory

- Booleovské operátory vyjadřují logické vztahy mezi klíčovými slovy (nebo vyhledávacími výrazy)
- Mezi nejznámější patří **AND, OR a NOT**
- Obdobnými operátory, nebo také pseudo-booleovskými operátory jsou znaménka + a -, která mají stejnou funkci jako AND a NOT (*tato znaménka podporuje např. Google*)

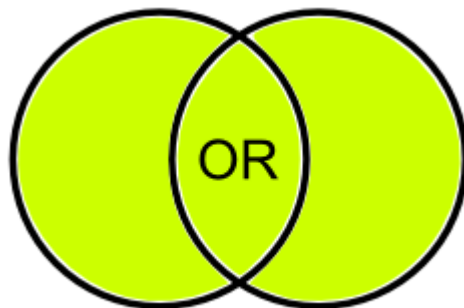
Operátor AND

- Logický součin, průnik dvou výrazů
- AND mezi dvěma termíny znamená, že se vyhledají jen ty dokumenty/záznamy, které obsahují oba, resp. všechny hledané termíny, mezi kterými je operátor AND.
- Tento operátor zužuje výsledek vyhledávání a používá se pro spojení významově odlišných pojmů
- PŘÍKLAD:

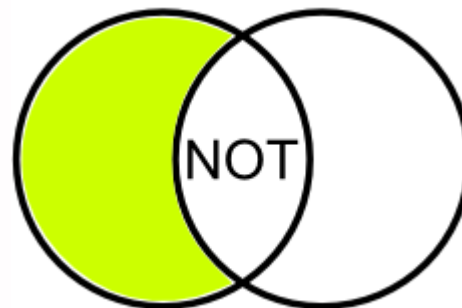
Operátor OR

- Operátor OR – logický součet dvou množin výrazů
- Vyhledají se dokumenty/záznamy, které obsahují alespoň jeden z uvedených termínů, mezi kterými je operátor OR
- Tento operátor rozšiřuje dotaz a používá se pro spojení synonym a příbuzných pojmů
- PŘÍKLAD:

Operátor NOT

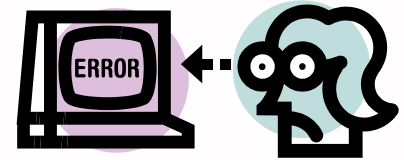
- Logická negace
- Z výsledku vyhledávání budou vyloučeny záznamy/dokumenty obsahující výraz uvedený za operátorem NOT
- Tento operátor zužuje výsledek vyhledávání
- PŘÍKLAD:

Další možnosti

- **Proximitní operátory** (vzdálenost mezi hledanými výrazy), např. NEAR, WITHIN, FOLLOWED BY
- **Vymezení fráze** - pro vyhledání přesně daného sousloví použijeme uvozovky
- **Pravostranné rozšíření** - všechny modifikace daného termínu, ukončíme ho znakem *
- **Zástupné znaky** - Wild cards - nahrazování písmen, nebo částí slov uprostřed (truncation nahrazuje začátky a konce slov), používají se znaky ?, *, # a další

Nejčastější chyby při vyhledávání

- Logické chyby – chybné kombinace výrazů pomocí booleovských operátorů (AND místo OR a naopak),
- Ignorování rozdílů mezi různými vyhledávacími systémy (databáze, elektronické katalogy a vyhledávací nástroje internetu jsou odlišné vyhledávací systémy, liší se charakter vyhledávání)
- Neuvědomění si odlišností dotazovacích jazyků jednotlivých databází (rozdílná formulace řešeršního dotazu),
- Překlepy, pravopis

Vlastní vyhledávací proces

- Málokdy získáte relevantní záznamy po prvním vyhledávání
- Vždy je třeba rešeršní dotaz ladit
- Každý zdroj má vlastní pravidla vyhledávání a je třeba tomu uzpůsobit vyhledávací dotaz

Máte-li málo výsledků vyhledávání:

■ Rozšiřte dotaz

- ❖ přidejte další klíčová slova

■ Zrušte omezení

- ❖ např. typ dokumentu, dílčí databáze, jenom slova v názvu apod.

Máte-li mnoho výsledků vyhledávání:

■ **Zužte dotaz**

- ❖ konkretizujte
- ❖ lépe definujte klíčová slova
- ❖ zaměřte se pouze na nějakou oblast apod.

■ **Přidejte omezení**

- ❖ např. jenom slova v názvu, konkrétní země, typ dokumentu apod.

Hodnocení vyhledaných záznamů

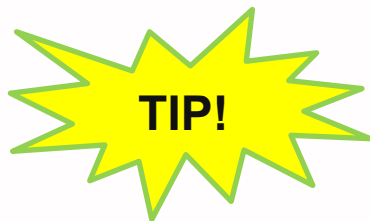
- relevance
- odborná kvalifikace autora
- dobrá pověst (reputace) vydavatele
- datum vydání
- jazyk – přesnost, spolehlivost, bezchybnost
- šíře a hloubka pokrytí dané problematiky
- objektivita informací – minimum předpojatosti a snah ovlivnit čtenáře
- aktuálnost zveřejněných informací z hlediska jejich obsahu s ohledem na informační požadavek.

Hodnocení informací

- Video HODNOCENÍ INFORMACÍ
(<http://www.youtube.com/watch?v=t76eYw2F4hQ>)

Shrnutí

- Téma
- Klíčová slova
- Formulace vyhledávacího dotazu
- Výběr vhodných zdrojů
- Vlastní vyhledávání
- Hodnocení vyhledaných záznamů

***Pište si poznámky!** Budete vědět, které zdroje jste již prohledali, jakou formu dotazu jste použili, jaká klíčová slova jste přidávali apod.*

Praktické ukázky vyhledávání v databázích

- Anopress Monitoring Online
- Sage Journals Online

Zadání úkolu

- Vyhledání zdrojů k vybranému tématu
- Určení klíčových slov a otázek

Literatura

- STEINEROVÁ, Jela; GREŠKOVÁ, Mirka; ILAVSKÁ, Jana. *Informačné stratégie v elektronickom prostredí*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2010, 190 s. ISBN 9788022328487.
- TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Úvod – obecné základy práce s informacemi. Jak pracovat s informacemi* [online]. Ústřední knihovna Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. [cit. 2010-2-10]. Dostupné z: <http://knihovna.vsb.cz/kurzy/uvod/index.html>.
- Kurz práce s informacemi (studijní materiály ke kurzu KPI11), 2013. Dostupné z: <http://www.slideshare.net/CEINVE/kurz-prace-s-informacemi>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Děkuji Vám za pozornost

infozdroje@fss.muni.cz

Iva Zadražilová

zadrazilova@phil.muni.cz